

ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי

קרובות לט"ו בשבט ויוצר פורים לפייטן ארצישראלי
(מפיוטי הגניזה שבמכון לחקר השירה העברית)

הרבה "יהודה" בין פייטני הגניזה, ואפשר שכמה מהם לויים שלא ציינו ייחוסם באקרוסטיכון. ואילו פיוטים שחתום בהם השם יהודה הלוי, ואינו המשורר המפורסם, אינם חזון נפרץ, בשנת תרצ"ו פרסמתי אחת משתי קרובות לט"ו בשבט, לר' יהודה הלוי ביריבי הלל*, ועד כאן לא נסתייע בידי למצוא בארכיון הגניזה שבמכון לחקר השירה העברית אלא חמישה פיוטים נוספים, שחתום בהם יהודה הלוי, וקרוב לייחסם לר' יהודה בירבי הלל; והם:

1. יוצר לפורים הניתן להלן.

2. יוצר לאבל: אנוש מה יתרון לו בכל עמלו (כ"י אוכספורד 2849/10, דף

24).

3. יוצר אחר לאבל: ארומם לשמך אל עליון (כ"י קמברג, ט"ש 32/5
Fragm. in glass. דף אחד קלף. מעבר מזה השריד מספר יצירה שפירסם הברמן
ב"סיני" טבת-אדר תש"ז, ומעבר מזה פיוטים שונים).

4. אופן לאבל: כבודו יתייחד בפי דרי מטה ומעלה (כ"י אוכספורד 2732,
דפים 71-72; כ"י אדלר 1324, עפ"י העתק ידידי הד"ר יוסף מרקוס). ואמנם כאן
נראה לי שחתום: יהודה הלוי ברב הלל חזק, אלא ש"הלל" חתום בשורה אחת, ביחד
עם אות ב"ת השניה של "ברב", כזה: "ברא °הכל °להללו, °להודיעם כי לו
הממשלה".

5. מאורות (כלומר: מאורה ואהבה) לאבל. המאורה: יפה נוף יסד להגילי (סי'
יהודה) נמצאת בכ"י אוכספורד 2732, דף 68, והאהבה: החיש (בכ"י; תחיש)
שבעה ושמונה לנחמי בכפלים (סי' הלוי), נמצאת שם בדף 69, וביניהם שטר
בי"ד בערבית.

מן הפיוטים שחתום בהם "יהודה" בלבד, ולדעתי הם לר' יהודה בירבי הלל, לא
אזכיר לפי שעה אלא שניים בלבד, והם: ברכת המזון לפורים, שפירסם הברמן
ב"ידיעות המכון לחקר השירה העברית", כך ה, עמ' קנו; שמאחר שהוא נמצא
ביחד עם היוצר לפורים, בזה אחר זה, מסתבר שמחבר אחד לשניהם. והשני הוא

* לקט שירים ופיוטים, מוגש למיכה יוסף שוקן, בהכנסו לתורה ולמצוות, ירושלם שנת
מקוה ישראל ד' לפ"ק (תרצ"ו), עמ' יד-כ. החוברת (כד עמודים) יצאה במספר טפסים
מצומצם, שנתחלקו בין ידידים, ואין להשיגה בשוק הספרים.

שמונה עשרה ("אזוריך כמו לחלץ דבקה") שהדפיס ש. וידר ז"ל ב"גנזי קריפמן" א, עמ' 84 (מאות ד' ואילך גם בכ"י אדלר 3458, לפי העתק מרקוס הנ"ל).

ר' יהודה הלוי ברבי הלל הריהו, לפי כל סימני לשונו ותוכן פיוטיו, פייטן ארצישראלי מבית מדרשו של קליר, ולא הייתי מהסס להקדימו לרס"ג, אילולא כמה מליצות, החשודות כפרי השפעה מאוחרת; כגון: "ועד סליחה לעם זו להבאיר / כי אסלח לאשר אשאיר" (קרובה ב, פסקה ו), המזכיר את החרוזים "ועוון יבוקש ואין, כנמתה ותבאיר / כי אסלח לאשר אשאיר" (ר' יוסף אבן אביתור ור' שלמה הבבלי, ע'י ידיעות המכון לחקר השירה העברית, כרך ו, קעה, ס' 10); וכן הלשון "רם על כל אל" (קרובה ב, פסקה ג) הוא ממליצות לשונו של ר' יוסף אבן אביתור. לפיכך נראה לי שאין להקדימו לשנת אלף, ואין לאחרו למאה האחת-עשרה (זמנם של כתבי-היד).

[ר' עמ' 461]

לכאורה יש כאן סתירה בין קרובה א לפיוט "אימנתה" שבסוף קרובה ב; שבקרובה א מדובר על מלכות ישמעאל (פסקה יב: נין פרא תשימו), ובפיוט "אימנתה" נאמר: כלה תעש באדום. ואמנם אין זה מן הנמנע שהעורך, או המעתיק, צירף לקרובת ר' יהודה פיוט קדמון לט"ו בשבט, מתקופת ארץ ישראל הביזאנטית. אלא שיש לדעת, שבמאה העשירית והאחת עשרה לא ייתכן שפייטן באחת מארצות המזרח לא ידע על מציאותן של תפוצות הגולה באירופה הנוצרית; הרבה יהודים מארצות אירופה הגיעו שנה שנה לארץ ישראל ולמצרים, אם כעולי רגל ואם כסוחרים, והיו מספרים לאחיהם על ארצם ותנאי חייהם. אין אפוא להוכיח דבר מן הסתירה המדומה הנ"ל.

ערכו וייחודו של הפייטן הנידון נעוצים קודם כל בעובדה, שהוא לפי שעה הראשון שחיבר פיוטים לט"ו בשבט, ויחיד ומיוחד, בין פייטני כל הדורות, שחיבר קרובות לאותו יום. ואמנם קרובות אלה ראויות לתשומת לב יתרה, לא רק מבחינת צורתן המסובכת, שיש בה מכל סממני האמנות הקלירית, אלא בעיקר מבחינת תכנון ועניינן, המעלים את ההשערה שהם שאובים מתוך ספרות מדרשית לט"ו בשבט, שנשתכחה ואבדה ככמה מדרשים אחרים.

עוד יש להעיר, שהמחבר חורז חולם בשורק (קרובה ב, בתים יב–יג), והמעתיק, או המחבר גופו, מחליף ב"ת בו"ו (קרובה א, בית ח: בעוקצינו = ועוקצינו; קרובה ב בית יג: איכו = איוו).

הפיוטים ניתנים בזה לפי כתיב המקורות ובניקוד שלי.

קרובות לט"ו בשבט

כ"י אוכספורד B/2737 (דפים 12–20. דף 12 מוטושטש וקרוע) מכיל שתי קרובות לט"ו בשבט. בראשונה חתום: יהודה הלוי ברבי הלל חזק, ובשנייה אין חתימת בעלים, אבל הכתובת הערבית שבראשה, מייחסתה לבעל הקרובה הראשונה. שתיהן מעניינות מבחינות שונות: הראשונה — מצד הצורה האמנותית מרובת הסימנים והרמזים, כפי שציינתי בצדי השורות; והשנייה — מצד הצמחייה הארץ-ישראלית, הנזכרת בה. וזו תכנית מבניהן:

קרובה א: בכל בית חמש שורות, ובהן שלושה אקרוסטיכונים: (1) ס' א"ב משולש (שורות א, ד–ה); (2) ס' שמו של המחבר (ש' ב', אחר תי"ו אית"ן); (3) ס'

תולדות

תשר"ק (שו' ג' אחר תי"ו אית"ן). כל שורה (חוץ מן השורה הראשונה) רומזת לאחד העניינים דלקמן: י"ב חדשי השנה (שו' ב, עד בית יב); י"ב מזלות (שו' ג'); ז' כוכבי לכת (שו' ב', מבית יג ואילך); מועדי השנה (שו' ג', מבית יג ואילך); ג' אבות, י"ב שבטים, משה, אהרן ופינחס (שו' ד'). שו' ה' היא פסוק מן המקרא, הפותח באות מסי' הא"ב ויש בו מעין הברכה (כגון: אנכי מגן לך, רמז לברכת "מגן אברהם"). קרובה ב אינה מסובכת כראשונה: בתים מרובעים, שבהם ג' שורות פותחות באות משותפת מסי' א"ב, והרביעית היא פסוק פותח במלת "כי", ויש בו מעין הברכה, כנ"ל. כנגד זה יש כאן חידוש אחר: בראש כל שורה ב' נזכר אחד מן הצמחים והאילנות דלקמן: אגוז, ברוש, גפן, דלב (= ערמון), הדס, ורד, זית, חרוב, לוז, מור, נרד וכרכום, סמדר, ערבה, קיקיון, רמון, שקמים ושירוק(?). בבתים ט-יא, יז, הסתפק המחבר בשמות כוללים: טיף ברכה, יכולים, כרם ופרדס. בשתי הקרובות דילג המחבר על ברכת "את צמח", כמנהג א"י, שאין ברכה זו מנוסח תפילתה. קרובה ב כבר נדפסה, כאמור לעיל (הערה 1); ושם הובא גם בית א' מקרובה א' לדוגמה. מלבד זה נתפרסמו הבתים ח-יא מקרובה א ב"הארץ" מיום ט"ז בשבט תש"י (3.2.50).

קרובה א

י"ח לראש שנה לאילן. ט"ו בשבט

12א

א. [ר]אש	אמרתך אמת במלך
[ש]נה	תניקרא מראש חדשים [בש]ובע כלכולך ניסן
לאילן	תתריף בטלה עליהו בסתף
בצדק	אב הבטחתו במילולך
	אנכי מגן לך (כר' טו, א)
	בר' מגן

ב. [ראש]	בשמים תצטר לנחויים]
[שנה]	תתולל באייר לעם אחויים
[לאילן]	תשפיץ ת[ב]ואה בכום שור... שור
בצדק	בסבף... ר בלויים
	בא... ור... [היי]ם (משלי טו, טו?)
	[בר' מחיה] המ(תים)

- א. ראש אמרתך, עפ"י תה' קיט קס. — תניקרא, תכבד. — מראש חדשים, רמז לניסן. — "תתריף" ו"בחתלך" שניהם לשון רפואה, ורומז ליחזקאל מז, יב: והיה פריו למאכל ועל יהו לתרופה. — בצדק אב, בזכות אברהם.
- ב. לנחויים, לישראל שינחית בחסדך" (שמות טו, יג), וכן בקרובה ב

ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי

12

ג. ראש גליות תשובב לאריאל
שנה תנועד טובה לנוחלי ב[סינן] אמרי אל סיון
לאילן תבנ[ן]... תאו מי אל תאומים
בצדק ג[ביר] נתבשר מפיה אל יעקב
גדול [בקרבה] קדוש ישאל (ישע' יב, ו)
בר' האל הקד'

ד. ראש דכרף אמת [אמונה]
שנה תישן, מבכי.... לנחמה
לאילן תל.... בנזלים... ענ[ה]
[בצדק] דודאים מצא... ראונו
[ד].....
בר' חונן הד'

ה. [ראש] ה.....

13

אב שנה תהי שנת רצון היפוך להטיבה
לאילן תצחצח פארי בקרבתך להתנדבה אריה
בצדק הואתה בשמע להיחשבה שמעון
השיבנו י? אליה ונשובה (איכה ה, כא)
בר' הרוצה

(בית ב). — אחויים, המאחדים כאחים וריעים. השווה "אחינו אחוינו"
השגור באגרות ר' שמואל בן עלי (תרביץ א, ספר ב' עמ' 59 שו'
29, עמ' 60 שו' 26; ספר ג, עמ' 27, סי' ל; ועוד). — בכוח שור,
משלי יד, ד. — בסבך, רמז ליצחק (בר' כב, יג). — בא..ור, ייתכן כצ"ל:
באור פני מלך חיים, משלי טז, טו.

ג. לאריאל, לירושלים (ישע' כט, א) — גביר, יעקב (בר' כז, כט, לו).
ד. מבכי, כנר' צ"ל: מבכי תמוז (אבל האות המטושטשת שלאחר "מבכי"
אינה נראית כתי"ו), ור"ל: לנחמה מענשו של החורבן שנגרם בעוון
הנשים המבכות את התמוז (יחז' ח, יד), השווה קידוש תמוז דר' פינחס
(הצופה להכמת ישראל, כרך ה, 241): גיהו יבטל בכיית התמוז. —
בנוזלים, לפניו צריך לבוא רמז למזל סרטן. — דודאים, רמז לראובן
(בר' ל, יד).

ה. היפוך (מטושטש), כינוי לחודש אב, שהקב"ה "יהפכהו לששון ולשמחה"

תולדות

ו. ראש וְלֹא זָנַב עַמֶּךָ תִּתְּנֶהוּ
שָׁנָה תְּהוֹשִׁיעַ חֹמַת אֶלּוּל צִיָּה לְיִשְׁכָּהּ אֱלֹל
לְאֵילָן תִּפְרֹחַ לְשִׁבְתָּ בְּתוֹלָה בְּמִרְצֶהּ בַּחֲלוּהָ
בְּצֹדֶק וְנִרְצָה לוֹ, אֲוִרִים בְּלִבָּהּ לִי
וְסִלְחָתָ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא (תה' כה, יא)
בר' חנון וגי'

ז. ראש וְכִּים תְּרִימָה לְהִינָּאֵל
שָׁנָה תִּלְבִּין חֶטָּא בְּתִשְׁרֵי לְאוֹמְרֵי אֵין כָּאֵל תִּשְׁרֵי
13א// לְאֵילָן תִּלְוֹרֵר בְּמִאֲנִים // לְהַמְתִּיקוּ בְּיִשְׁרֵי אֵל מִאֲנִים
בְּצֹדֶק זָכָה לְמִלּוּכָה, נִנְצִים בְּהִשְׁפָּךְ גּוֹאֵל יְהוּדָה
זָכַר חֶסֶד וְאַמּוֹנָתוֹ לְבֵית יִשְׁרָאֵל (תה' צח, ג)
בר' גואל יש'

ח. ראש חֲסִידֶיךָ תִּפְקֹד וְעֲלִימוֹ תַּחֲפֹכָהּ
שָׁנָה תוֹדִיעַ טוֹב רַב־יְצִיאוֹתֶיךָ בְּמִרְחָשׁוֹן לְהַתְנוּפָּה מִרְחָשׁוֹן
לְאֵילָן תִּשְׁבַּע, בְּעוֹקְצִינוּ כְּצֹקֶרֶב תִּסְיָה עֶקֶר
בְּצֹדֶק חֲכָמִי דָּרְבֹן מִכְתִּינוּ תִּתְרִיפָה יִשְׁשֶׁכַר
חֹסֶה יְיָ צַל עַמֶּךָ וְאֵל תִּתֵּן נִחְלָתְךָ לְחֶרֶף
(יואל ב, יז)
בר' רופא חולי וגי'

(עפ"י ירמיה לא, יב), מליצה שנחלקתי בה הרבה בכתיבות שבראש פיוטים לת"ב. — בארי, בכ"י: באדי (אלף צרויה, דלת הרוקה), אבל הכוונה למזל אריה. — הואחה בשמע (בכ"י שי"ן צרויה), שמעון שצורף לברכת יהודה אחיו ברמו "שמע ד' קול יהודה" (דברים לג, ז), עי' תרגום יונתן במקומו, ופסיקתא דר"כ לזאת הברכה (קצו:).
ו. חומת אלול, חומת ירושלים, שנשלמה באלול (נחמיה ו, טו). — ציה, משושטש, וספק: גיה. — לשבח, להשביח בתולת ישראל במזונו (של האילן). — בצדק ונרצה לו, בזכות שבט לוי שנאמר בו "תומיך ואוריך וכו' ופועל ידיו תרצה" (דברים לג, ח—יא) ובקרבנות, הנעשים בידי הכהנים, נאמר "ונרצה לו" (ויקרא א, ד).
ז. תרימה, בכ"י: תרומה. — זכה למלוכה, שבט יהודה.
ח. תחופה, תגן. — רביעיותיה, גשמי רביעיות (תענית ו, ע"א). — להתנופפה, בכ"י: להתנובבה, ועי' תהלים סח, י (גשם נדבות תניף). — בעוקצינו, קרי: ועוקצינו, אויבינו העוקצים כעקרב. — תסיפה, תשמיד בחרב. חכמי דרבון (עפ"י קהלת יב, יא), שבט יששכר, שהעמיד חכמים "יודעי בינה לעיתים" (דהי"א יב, לב).

ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי

ט. ראש שנה ספוליה תגדל בתפארה
תִּימָן פְּדוּתִי כְּמוֹ בְּכֶסֶלֹ הוֹמָהָרָה כסלו
14א// לאילן תִּנּוּהָ בְּקֶשֶׁת וְאֵל הַדָּגָן // תִּקְרָא קשת
בְּצֶדֶק קֶס אֲנִיּוֹת, שְׁנוֹתֵינוּ בְּגֶשֶׁם תַּעֲטָרָה זבולון
טוב יְיָ לְמַעַז בְּיוֹם צָרָה (נחום א, ז)
ותן טל בר' מברך השנים

י. ראש שנה תְּבוֹאָתָה בְּטָבָת יִיטִיב בְּאַהֲבָתוֹ טבת
לאילן תִּמְצָא תִּאֲנוֹתָ לְהַשְׁפִּיעַ גְּדִי מִתִּיקָתוֹ גדי
בְּצֶדֶק יִזְנֹק מִבֶּשֶׁן וְקִבֵּץ סְגוּלָתוֹ דן
יְבוֹאוּ וְיִגִּידוּ צִדְקָתוֹ (תה' כב, לב)
בר' מקבץ נדחי וג'

יא. ראש שנה תִּרְחִיב כָּר בְּשֶׁבֶט לְצֶדֶקִי בְּמִשְׁפָּט שבט
לאילן תִּלְבִּישׁ צָלִים, לְהַזִּיל מִי דָלִי לְבַחוּנִי מִשְׁפָּט־דָּלִי
14ב// בְּצֶדֶק כֹּלֵל בְּאַיִלָּה // צִיּוֹן תִּפְדֶּה בְּמִשְׁפָּט נפתלי
כִּי יְיָ אֹהֶב מִשְׁפָּט (תה' לו, כח)
בר' מלך אוהב

יב. ראש שנה תִּבְרַךְ בְּאֶדְר, עַם נוֹשָׁע בְּךָ לְרַחֲמוֹ אדר
לאילן תִּקְשִׁיר, וְלוֹחֲמֵי כְּדָגִים לְהַחֲרִימוֹ דגים
בְּצֶדֶק לוֹחֵם וְטָרֵף וְרוֹצֵ, נִין פֶּרָא מִשִּׁמּוֹ גר
לֹא נִין לוֹ וְלֹא נֶכֶד בְּעַמּוֹ (איוב יח, יט)
בר' שובר רשעים

ט. טפוליה, דבקיך. — תיימן, תזמן ותכין פדוּתִי כבימי החשמונאים. —
תנווה, תייפה. — ואל הדגן תקרא, עפ"י יחו' לו, כט. — טס אניות
זבולון (בר' מט, יג). — שנותינו תעטרה, עפ"י עטרת שנת טובתך
(תה' סה, יב).

י. גדיי, ישראל הנקראים צאן קדשים. — יזנק וכו', דן (דברים לג, כב).
יא. כלוליה, כינוי שגור לישראל (כנראה נגזר מ"כלולותיה" שבירמיה ב,
ב. או שהוא לשון שלמות). — בעמק יהושפט, עי' יואל ד. — תרחיב
כר, עפ"י ישע' ל, כד. — כולל באיילה, נפתלי שנתעטר בכינוי "איילה
שלוחה" (בר' מט, כא).

יב. ראש לענה, לענה ורוש. — תגמו, תשקהו. — לרחמו, לרחם את ישראל

תולדות

יג. ראש מסיבי צמל שפתימו יכסימו במוצקם
שנה תיפה פחמה לצם קוחר הקקיע מבהיקם חמה
לאילן תלישר בשורש עוללים ויונקים פסח
15א//בצדק מעדני/נותן, הקטחתי תקים אשר
מקטח קל קצוי ארץ ונים רחוקים (תח' טה, ו)
בר' משען ומבטח וג'

יד. ראש נחלתה קצו תרים
שנה תהיור פלכנה לנמקרים
לכנה

המכונה "עם נושע בד'" (דברים לג, כט). — להחרימו, לשון מצודים וחרמים, ור"ל: לצוד את אויבי כדגים. — לוחם וטרף זרוע, שבט גד (דברים לג, כ). — נין פרא, זרע ישמעאל (בראשית טז, יב).
יג. ראש מסיבי וכו', עי' תהלים קמ, י. — תישר וכו', נ"ל שר"ל: תישר ותחזק (לשון ישר כוח) את שרשי הנטיעות הרכות (עוללים ויונקים), שיוכלו לעמוד ברוח סערה. — מעדני נותן, שבט אשר, שנאמר בו: והוא יתן מעדני מלך (בר' מט, כ). — הבטחתי, הבטחה שהבטחת לי.

והנה, זמן רב חשבתי שמכאן ואילך (משנסתיימו הרמזים לי"ב מזלות) אין כל רמז בשו' ג' מבתי הקרובה; אלא שלא נחה דעתי ואמרת: פייטן זה שהראה כוחו ברמזים בשאר השורות, לא ייתכן שנבצר ממנו למצוא משהו ראוי לרימוז כדי להשלים את השיטה גם בשורה ג'. לאחר עיון מדוקדק הוברר לי שמבית יג ואילך רמז המחבר בשו' ג' למועדי השנה, כזה: "עוללים ויונקים" רמז לפסח, עפ"י דרשת חז"ל לתהלים ח, ג ש"עוללים ויונקים" אמרו שירה על הים, ראה סוטה ל, ע"ב (ועי' באבער, מדרש תהלים ח, הע' לו); "תטעים פריו בעיטורים" (בית יד), רמז לשבועות, על שם "עיטור ביכורים" (ביכורים, פרק ג, משניות ג, ט—י); "בציליהו" (בית טו) רמז לסוכות ("וסוכה תהיה לצל", ישע' ד, ו); "יובל" (בית טז), אעפ"י שנקרא בשורק ופירושו נהר, הריהו רומז ל"יובל" בחולם שפירושו קרן-שופר, כלומר רמז לראש השנה (ואפשר ש"בחיתור לים" רומז לרפואת הנפש, היינו לסליחת עוון שביום כיפור), "תוציא פלגי מים מאוצרותיך" (בית יז) רמז לשמיני עצרת, שבו מתפללים על הגשם. הרי כל מועדי השנה רמוזים בבתי יג—יז, ואילו בבית יח, כל עצמה של שו' ג' מצורפת מן האותיות הדגב"א, שהן סוף סימן תשר"ק, ודי לה בכך.

יד. לנמהרים, כינוי לישראל על פי ישע' לב, ד; לה, ד. — בעיטורים, רמז לחג הביכורים (עי' בית יג). — נחל וכו', רמז ליוסף.

ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי

לְאִילָן תִּשְׁעִים סְרִיז בְּצִיטוֹרִים שְׁבֻעִית
 בְּצִיטָה] נֶחֱל מִנֶּת בְּכוֹרִים יוֹסֵף
 נֶחֱל יִהְיֶה חֵר בֵּית יִי בְּרֹאשׁ הַתְּהִרִים (יֵשׁ, ב, ב)
 בֵּר' בּוֹנָה
 אֵת צִמַּח וְג'

טו. רֹאשׁ שְׁמִחָתִי תִכּוֹנֵן וּבְצִיטָה נִתְּעַלֶּסָה
 שְׁנָה תִּלְבַּב מִחֶרֶב מַאֲדִים בְּנִיטָה לְהַתְנוּסָה מַאֲדִים
 לְאִילָן תִּתְּבוֹשׁ בְּצִיטָה אוֹם צְמוּסָה טוֹכֹת
 בְּצִיטָה] סוֹיֵס בְּזֶאֱב צִלְנוּ חוֹסָה בְּנִימִין
 (שְׁמִחַ נֶפֶשׁ עֲבָדָה) כִּי אֵלֶיךָ יִי נִפְשִׁי אֲשָׁא
 (חֶה, פו, ד)
 בֵּר' שׁוֹמֵעַ תִּפְלֶה

15 ב
 טז. רֹאשׁ צִדְתָּךְ זָכוֹר בְּצִיטָה קְלוּלִים
 שְׁנָה תִּלְיֵץ יוֹשֶׁר, כְּכֹכֵב לְהַתְהִיךְ בְּכִפְלִים כּוֹכֵב
 לְאִילָן תִּתְּרִיעַ עַל יוֹבֵל בְּחִיתוּלִים רִי"ה (וִיוֹכֵז)
 בְּזִכּוֹת (!) צִנּוּ נָם שֶׁל נֶעְלִים / תִּשְׁמִיעַ בְּהִילוּלִים מִשֶּׁה
 וְצִרְכָּה לִי מִנְחָת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם
 (מִלֶּאכִי, ג, ד)
 בֵּר' הַמַּחְזִיר וְג' מוֹדִים וְג'

טו. תלבב, תחזק. — מחרב מאדים, כך נראה לי, ור"ל: ממלחמה הבאה בכוח מזל מאדים, עי' ברייתא דשמואל, פרט ט: מאדים ממונה על הדם ועל החרב וכו'. בכ"י: מחרב (בחולם בבלי, כלו' מחורב) ממריס. — תחבוש וכו', תרפא בצלו (של האילן, ורומז לסוכות) כאבם של ישראל "העמוסים מני בטן" (יסע' מו, ג). — סוים כזאב, "בנימין זאב יטרף" (בר' מט, כז). — "שמח נפש עבדך" חסר בכ"י, והשלמתו לפי שיטת המחבר, שכל המקראות שבסופי הבתים פותחים באות מסי' הא"ב. זכור וכו', עפ"י ירמיה ב ב. — תליץ יושר (עי' איוב לג, כג), ר"ל; בשנה זו תמצאנו ראויים לגאולה אחרונה, שבה יגדל אורנו ככוכבים (דניאל יב, ג) ועי' ישע' ל, כו. — על יובל, עפ"י ירמיה יז, ח: והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו. — בחיתולים, לשון רפואה ותחבושת, כמו בבית א. — בזכות עניו נם, כאן נשתבש המעתיק פעמיים וצ"ל: בצדק עניו (= משה) נמתה לו של וכו' (שמות ג, ה).

תולדות

יז. ראש פינת תשים בית בחירתך
שנה תחון פרנה בצדק להגיה בצעיתך צדק ונוגח
לאילן תוציא פלגי מים מאוצרותך שמיני עצרת
בצדק פיו מורה תורתך/תנישב פליאותיך אהרן
ופי יגיד תהלתך (תה' גא, יז)
בר' הטוב וג' כהנים

16א יח. ראש יח. ראש
שנה תזוק קיוויה לנוצרי שבתותיך שבחאי
לאילן תהדר תגנו תאמרתך
בצדק ברית שלום נחל בקנאתיך פינחס
שלום רב לאוהבי תורתך (תה' קיט, קסח)
בר' המברך את עמו

קרובה ב

אחרת לה איצא

א. אדר נזיל ישע תזיל להמוני
אגוז יפרים למצודני
בראש שנה לאילן אמצא אמוני
כי שמש ומגן יי (תה' פד, יב)
בר' מגן

יז. פינת, אעפ"י ש"פינת יקרת" (ישע' כח, טז) מסייעו, נ"ל שצ"ל:
פינה (תה' קיח כב), ור"ל: תשים את בית הבחירה (ירושלים) לראש
פינה. — בצדק להגיה, רמז לשני הכוכבים: צדק ונוגה. — פיו מורה
(בכ"י מודה) תורתך, אהרן הכהן, שנאמר בו (מלאכי ב, ו—ז): תורת
אמת היתה בפיהו וכו' ותורה יבקשו מפיהו. — תנישב פליאותיך,
תגלה רזיך, כלומר, תקרב את ימות המשיח, שבהם "תשבי יתרץ
קישיות ואבעיות".

יח. ראש צבא קהלך, כנר' הכוונה לכהנים. — רבה שתלם בחצרותיך, הרבה
זרעם בבית המקדש. — תזוק קיוויה, איני בטוח בכוונתו, אבל אפשר
ש"תזוק" היא מלשון "יזוקו מטר לאדו" (איוב לו, כז), ו"קיוויה"
הוא ל' מקווה מים, ור"ל: תמטיר מימיה לשומרי שבת. — דגנו (בכ"י:
דגני), פריו של האילן. — ברית שלום נחל, פינחס שקינא קנאת ד'
(במד' כה, יא—יב).

א. אדר, לשון עוז וגבורה, ור"ל: גבורת גשמי ישע תזיל וכו'.

ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי

ב. קהילו גרו זאיר לנחויים
ברוש בהיק ינהיר לפדויים^{16ב}
בראש שנה לאילן ברך בגשמי תחיה לארץ//הסיים
כי מצאי מצא חיים (משלי ח, לה)
בר' מחיה

ג. גדול ומקולל ורם על כל אל
גפן ומשולה כרם אל
בראש שנה לאילן גבר ששון באומרי אין כאל
כי גדול בקרבך קדוש ישךאל (ישע' יב, ו)
בר' האל הק'

ד. דביר תבנה למסוימה
דלב זאריך בקומה
בראש שנה לאילן דרוש לנו מתכימה
כי יי יתן חכמה (משלי ג, ו)
בר' חונן הדעת

ה. הדר שרה מראש אמה
הדס יפריס למאמינה
בראש שנה לאילן תשובב למי מנה
כי אשיב את שבות הארץ//בבראשונה^{17א}
(ירמ' לג, יא)
בר' הרוצה

- ב. לנחויים, כינוי לישראל עפ"י שמות טו, יג (נחית בחסדך), וכן בחלק
ב מקרובה א. — בהיק, נוצץ (?).
- ג. גפן שנמשלו בה ישראל המכונים כרם יי צבאות (ישעיה ה, ז; ועי'
תהלים פ, ט). וחסר הפועל המשלים, כגון: גפן יגדל, או כדומה.
ד. למסוימה, לישראל המצוינים (במצוות) וניכרים בין האומות, עי'
ראש פתיחתא דאיכה רבתי: מה גלים הללו מסויימין בים כך אביר
תיהם מסויימין בעולם. — דלב, ערמון, עי' אונקלוס לבראשית ל, לו
(ודדלוב). — מחכימה, כינוי לתורה, עפ"י תהלים יט, ח.
- ה. שרה מראש אמה, כינוי לישראל עפ"י שה"ש ד, ח, וכן: מי מנה,
עפ"י במד' כג, י.

תולדות

ו. וְעָמְדָה לְטוֹבָה מִתְאִיר
נִרְדַּד נִזְהִיר וְאֵל נִכְאִיר
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן וּנְצִיד סְלִיחָה לְעַם זֶה לְהִבְאִיר
כִּי אֶסְלַח לְאִשְׁרֵי אֲשָׁאִיר (ירמ' ג, כא)
בְּר' חֲנוּן גו'

ז. זֹהָר נִזְהִיר מִקּוֹם יִצְעָב
זֵית רִעְנָן הַמְשׁוּל קִינֵצָב
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן זֹאת יִצְמַח לִי־עָבֵב
כִּי פָדָה יְיָ אֶת יִצְעָב (ירמ' לא, י)
בְּר' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל

ח. חֲפֵשׁ פְּדוּת לִקְהֵלָךְ
חָרוֹב מִתִּיק וּבִרְכָּה בּוֹ לְהִלָּךְ
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן חֵי תִבְפֹּא גּוֹי מִי־חֵלָךְ
כִּי אֶעֱלֶה אֲרוּכָה לָךְ (ירמ' ל, יז)
בְּר' רוּפָא חוּלֵי וּג'

17ב ט. טֹהַר מְשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ
טִיף בְּרָכָה לְקְרוֹאֵי סַפֵּץ אֶרֶץ
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן טַבָּס לְהַגְשִׁים בְּרָכָה לְאֶרֶץ
כִּי מְבֹרָכִיו יִרְשׁוּ אֶרֶץ (חז' לו, כב)
וְתֵן טַל וּג' בְּר' מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים

ו. תתאיר, ט"ס, וצ"ל: תשאיר, עפ"י דברים כח, יא (והותירך יי לטובה), ועי' ירמיה טו, יא. — יכאיר = יבעיר, לשון כיעור ומיאוס. — להבאיר, עניינו דיבור ואמירה, ור"ל: ועד סליחה לישראל ואמור להם כי אסלח וכו'.

ז. זית רענן, עי' ירמיה יא, טז.
ח. חפש, ספק: חופש (ו) פדות (תן) לקהלך, ספק: חפש (= דרוש ובקש) פדות וכו'.

ט. טיף, נ"ל לשון דיבור, ור"ל: אמור ברכה לישראל, הקרואים "ארץ חפק" (מלאכי ג, יב). אך הואיל וחסר כאן שם אילן, ייתכן שאין "טיף" אלא רמז לפרי הגפן, מלשון "יטפו ההרים עסיס" (יואל ד, יח) ו"ברכה" אינו שם, אלא ציווי מוארך.

ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי

י. זה חיש גשע לעמך אשר קיוו
בבוליים בפרקים ינוו
בראש שנה לאילן יאמר לאסוף גידוחים אשר יקוו
כי פדיתים ורבו כמו רבו (זכר' י, ח)
בר' מקבץ וג'

יא. להשמיץ במילינו
פרם יתן פקיו לנו
בראש שנה לאילן יכריץ צדק מאננינו
כי יי שופטינו (ישע' לג, כב)
בר' מלך אוהב וג'

יב. להשמיץ גשע לעבדו 18א
לזו לעשרים ואחד יגמור נרדו
בראש שנה לאילן לאבד נצרים ומינים אשר בו בנדו
כי רשעים יאבדו (תה' לו, כ)
בר' שובר וג'

יג. מצת חרב בית איבו
מור מיר מארץ העדה יישובו
בראש שנה לאילן מעוז יחי לעם קרובו
כי לי אלים יקוו (ישע' ט, ט)
בר' משען וג'

י. ינוו, יהיו נאים ויפים. — אשר יקוו = יאספו, עי' ירמיה ג יז.
יא. במילינו, לא אדע מהו, וכנראה משובש. — צדק, קרי: לצדק.
יב. לזו לעשרים ואחד. הלזו גומר ביסול פירותיו לכ"א יום. עי' ירושלמי,
תענית פרק ד, הלכה ה: מה הלזו הזה משהוא מוציא ניצו ועד שהוא
גומר את פירותיו כ"א יום. ועי' בבלי בכורות ח, ע"א: תרנגולת
לעשרים ואחד יום וכנגדה באילן לזו. — נצרים, כך מחייב הכתיב,
ועי' ערוך השלם ערך נצר, הערה 2.

יג. בית איבו, קרי: בית און = בית אוויו (בית המקדש), עפ"י תהלים
קלב, יג: כי בחר יי בציון אוה למושב לו. וכן בשבעתא "תן חלק
אתנן" לקליר, שהדפיס שייבר בספר היובל לאלכסנדר מארכס (1950),
חלק אנגלי, עמ' 546: רם יזכור לנוחלי איבוא / ריעים ואחים
יודו על טובו ("איבוא", כך מעיקרא בכ"י, ואיזה מגיה הטיל ו' בראש

תולדות

יד. נוצם ששון בְּהַגְיוֹן
גִּרְדָּה וְכַרְכּוֹם בְּחִזְיוֹן
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן נִבְנְתָה הָעִיר עַל תֵּלָה נִשְׁמִיעַ בְּרִיצְיוֹן
כִּי בָנָה יְיָ צִיּוֹן (חֹה' קב, יז)
בְּרִי בּוֹנֵה וּגְי' אֶת צִמְח וּגְי'

טו. סולו סולו סולו הַמְסִילָה לְבָנִי
סְמִדָּר // יִרְבֶּה לְעִידָנִי //18
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן סְכוּת שִׁים חִינוּנִי
כִּי שׁוֹמֵעַ אֶל אֲבִיוָנִים יְיָ (חֹה' סט, לד)
בְּרִי שׁוֹמֵעַ תִּפְלָה

טז. עֲרֶךְ קֶרֶבֶן אוֹלָמוֹ
עֲרֶכֶה מְנַחֵה לְשֹׂאֵת, עִם בְּהִתְרוֹמָמוֹ
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן עוֹלֵת שִׁי יִקְבֹּל מַעֲמֹ
כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ (חֹה' קמט, ד)
בְּרִי הַמַּחְזִיר וּגְי' מוֹדִים וּגְי'

יז. פָּרִיו יִמֵּן לְשִׁמְחִינוּ בְּגִילָה
פָּרְדָּס עִם צִמְחֵי אֶרֶץ וִיבּוּלָה
בְּרֹאשׁ שָׁנָה לְאֵילָן פְּדוּיָיָה מִתְּלָלִים יוֹמֵם וְלַיְלָה
כִּי נָעִים נֶאֱנָה תִּהְלָה (חֹה' קמו, א)
בְּרִי הַטּוֹב וּגְי'

יח. צִמְחֵי אֵילָנוֹת בְּכֶרֶךְ נִחְנָה
קִיקִיּוֹן רֹאשׁ יוֹם רִימוֹן צִיץ לְעַם // 19א

הבי"ת, לומר איווא, וכן הדפיס שייבר). — מור מיר, כך בכ"י, ולא אדע "מיר" מהו. — העדה, הסיר (דניאל ב, כא), כלומר עקר מקומו מארץ-ישראל. — לעם קרובו, עי' תהלים קמח, יד. המחבר חורז בי"ת בו"ו, וחולם בשורק.

יד. נהז = נחזה. — בריציון, לשון ריצוי ושביעת רצון.
טו. סולו, עי' ישעיה סב, י. — לעידני, ייתכן שצ"ל: לַעֲדָנִי, עי' ירמיה נא, לד. — סכות = הסכת ושמע.

טז. ערבה מנחה, עי' מלאכי ג, ד, ויש כאן רמז לעץ הערבה.
יח. קיקיון ראש וכו', כוונת טור זה לא הובררה לי. — ושירוק, לא ידעתי מהו. — אתן במקום, במקרא: אתן לכם במקום.

ר' יהודה הלוי שאינו ר' יהודה הלוי

בראש שנה לאילן שקמים ושירוק יגבה בנה
משמיצנו כי שלום אמת אמתן במקום הנה
(ירמ' יד, יג)

ויקול

אימנת שנים פשר מזלות בנהביקיה
בשימוש כל אחר מהם בנהביקיה
גישתם להניח בשנים פשר שבים בצדקיה
ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקיה
(תה' קט, קס)

ה צדקיה דילגתה לאימנתיה
היבנת ראש לאילן להוציא פרח מאוצרותיה
ושבצה כוכבים להיאחות צמחים באבנתיה
ציטרת שנת טובתיה (תה' סה, יב)

טוב(ת)ד נמן להיות בעתו
י חידוש סהר להחניט סמדר//כנסתו
טיכוס חרס לצטר פרי אדמתו
19ב// וקראתי אל הדגן והרבותי(1) אותו
(יחז' לו, כט)

אותו נמן לכלות במאדים נפסיה(1)
כלה מצש באדום לפרוק גפן פוריה
טו להעביר גאולים בגוגה במוריה
דשנת בשמן ראשי כוסי רניה (תה' כג, ה)

רניה מלאה תהיה בלי ציקולים
נושעים בצדק לאסוף במקהלים

ויקול = ויאמר.
אימנתה, יש בפיוט זה כמה דברים שלא עמדתי על כוונתם, ולפיכך
הריני מניחו בלא ביאור.
ג. גישתם, בגשתם.
ה. דילגתה, אולי צ"ל: דיגלתה.
ז. צמחים, אולי צ"ל: צומחים (= זורחים).
י. סהר, מכאן ואילך רומז שוב לשבעה כוכבי לכת.

תולדות

שום תשים שְׁבִתִי לְדָלוֹת מְשִׁיחַ מִוְכָּלִים
כ ראשו בָּתָם פֶּז קִנְצוֹתָיו תִּלְתִּים
(שה"ש ה, יא)

תִּלְ(תִּלִּים) צִינָתָה לִהְרִים
פָּגִי נָרְדִים בְּכֹכֵב, לִימָן רִים בְּהִידוּרִים
צָמַם יִצְמַח פָּרִי לְהִטְעִים צִיטוּרִים
נָכוֹן יִהְיֶה הָר בֵּית יִי בְּרָאשׁ הָהָרִים (יש' ב, ב)

20א
כֹּה הָהָרִים (רִים) קוֹל יִשְׁאוּ שְׁלוֹם לְיוֹדְעֵי סוּדָיו
רֹב פִּירוֹת לְהִתְנִיב בְּחוֹדֶשׁ זֶה לִידִידָיו
שָׁרֵב נִשְׁמַשׁ לֹא יָגֵם, תְּנוּבוֹת בְּאוֹגְדָיו
כִּי יִדְבֵּר שְׁלוֹם אֶל עַמּוֹ וְאֶל חֲסִידָיו (תה' פה, ט)
בְּרִי עוֹשֶׂה הַשְּׁלוֹם
(ע"כ בכ"י)

יוצר לפורים

(כ"י קמברידג' ט"ש H 12/18, ב' דפים. מכיל פיוטים
שונים לפורים; בתוכם השבעתא לר' יהושע הכהן שנרפסה
ב"דיעת המכון" כרך ה, עמ' קנו. וה"יוצר" דלקמן שחתום
בו יהודה הלוי חזן ה(?)... חזק).

[ר' עמ' 173]

דף א ע"א יוצר פור חול

א. לַיהוּדִים יִימָנָתָה פְּדוּת וּתְהִלָּה
הַכְּנָצָתָה קְמִיָּהם צְלִיָּהם לְחֻמְלָה

יט. משיח, כנראה לשון בורות ושיחין, ור"ל: לדלות מבור גלות את
ישראל (מוכללים).
כו. להתניב, למלאותם תנובה.

יוצר פור חול, ר"ל: לפורים שחל ביום חול (שאותו כ"י מכיל גם
פיוטים לפורים שחל בשבת). היוצר מיוסד על אסתר ח, טז (ליהודים
היתה אורה וגו'), וחתום בראשי שורותיו: יהודה הלוי חזן
ה... (ה) חזק.
א. יימנתה, זימנתה והכנת. — היותה, מוסב על התורה ("הגיון דת"). —